

Maria, Bid voor ons.

Gevelkapellen als bescherming tegen alle onheil.

Een wandelroute (2,8 kilometer) en een fietsroute (5,5 kilometer),
van kapel tot kapel

*Door Kapel en Beeld, geïnspireerd op een eerdere uitgave van
dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg van Stad Gent (2015)*

Introductie

Welkom op deze wandeling die je zowel langs stenen gevelbeelden als langs kleine gevelkapelletjes brengt. Die kleuren het straatbeeld en getuigen van spontane volksdevotie van onze voorouders. Misschien merkte je ze al op of fietste je ze achteloos voorbij?

Deze brochure wil alvast je blik scherpen en het verhaal brengen van enkele van deze gevelkapellen.

Een beetje achtergrond

Maria in het stadsbeeld

Mariabeelden vond je al vroeger in de stad. In de 14de – 15de eeuw prijken ze op officiële gebouwen en op stadspoorten. Ook ambachten en neringen brachten een beeld van Onze-Lieve-Vrouw of van hun beschermheilige aan de gevel van hun huizen aan. Heel wat van die beelden overleefden de Beeldenstorm in de 16de eeuw niet. In de 17de en 18de eeuw herneemt het gebruik om Mariabeelden aan huizen aan te brengen, tot de Franse Revolutionairen ook hier vernielend tewerk gaan.

Gebuurtekapelletjes

Het is pas na de choleraepidemie van 1832 dat kapelletjes geplaatst worden door een hele buurt, daarvoor gebeurde dat eerder door particulieren, uit persoonlijke devotie. Dat schrijft priester Gabriël Celis, die in zijn boek “Nood zoekt Troost” uit 1941 de Mariaverering in Gent bespreekt.

Om die gebuurtekapelletjes te bouwen werd een omhaling gehouden in de buurt. Handige Harry's timmerden een kapel, vrome vrouwen maakten kleedjes voor het Mariabeeld of schonken een sluier... Dat collectieve karakter maakt het vandaag moeilijk te achterhalen wie nu de eigenaar is. Niet alle kapelletjes hangen overigens nog op de plaats waar ze oorspronkelijk werden bevestigd.

Mariadevotie

Deze gebuurtekapelletjes werden meestal toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. We merken in de 19de eeuw dat gelovigen meer hun toevlucht nemen tot Maria en minder tot heiligen die men traditioneel aanriep voor specifieke noden. Dat was ook zo in Gent.

Hier werden in 1866, toen een zware cholera-epidemie uitbrak, 32 kapelletjes opgericht. Vijf daarvan waren toegewijd aan de heilige Rochus, één aan de heilige Macharius. Dit zijn traditioneel twee heiligen die aangeroepen worden tegen de pest. De 26 andere waren Onze-Lieve-Vrouwkapelletjes.

Redenen om een kapelletje op te richten

Kapelletjes werden opgericht omdat een buurt geteisterd werd door wateroverlast of door epidemieën, zoals pest of cholera. In huidige tijden van corona en waterrellende klinkt dit hoogst herkenbaar. Bij de kapelletjes in Ramen (wandeltocht) en in de Oudevest en de Frans Ackermanstraat (fietstocht) ligt waterrellende aan de oorsprong ervan.

Onze voorouders vroegen om bescherming door een kapelletje te bouwen en Maria's hulp af te smeken. Al kon ook een kapelletje opgericht worden uit dankbaarheid omdat de buurt gespaard bleef. Later worden ook kapelletjes opgericht uit dankbaarheid omdat soldaten de Eerste Wereldoorlog overleefden. Dat was bijvoorbeeld het geval in de Zilverenberg (fietstocht).

Cholera

In de 19de eeuw hield cholera lelijk huis in onze contreien. Vooral dichtbevolkte buurten in de buurt van grachten of waterlopen, werden erdoor getroffen.

Tijdens de eerste golf in 1832 werden in Gent 2.000 mensen besmet, 1.227 overleden eraan. Het eerste slachtoffer in Gent viel in het Oliestraatje, de huidige Sint-Jansdreef. De kapelletjes in deze Sint-Jansdreef en de Oudevest, aan het Fratersplein (fietstocht) en de kapelletjes in de Ramen, Wellingstraat en Brandstraat (wandeltocht) herinneren hieraan. In de Brandstraat vind je nog een gedenkplaat die verwijst naar de pestepidemie in de Middeleeuwen in deze buurt.

In 1845-46 was er een aardappelplaag, in 1847 werden gevallen van tyfus in Gent gemeld, in 1849 heerste de cholera opnieuw in Gent. Er waren 4.881 gevallen, waarvan 2224 mensen aan de ziekte overleden. Het kapelletje in de Koolsteeg (fietstocht) herinnert hieraan.

De zwaarste cholera-epidemie was de vijfde in de rij. Na twee kleinere uitbraken in 1854 en 1859, dook de ziekte opnieuw op in Gent in 1866. Een eerste zieke werd gemeld op 11 mei en pas in november was de ziekte geweken. Er deden zich ongeveer 5.500 gevallen voor, 2.769 mensen overleden, wat staat voor 2,4 % van de toenmalige stadsbevolking. Vooral kinderen en verzwakte personen overleefden de epidemie niet.

De meeste slachtoffers vielen in de laagste stadsgedeelten, wijken met veel waterlopen en veel beluiken. In die slecht verluchte citeetjes woonden mensen in onhygiënische omstandigheden heel dicht op elkaar. Er waren in 1866 in Gent 674 beluiken met 6.043 woonhuizen, 6.694 gezinnen en 27.749 bewoners. Kapelletjes in de Pieter de Keyserestraat, Oudevest, Goudensterstraat, Phoenixstraat (fietstocht) werden naar aanleiding van deze plaag opgericht.

Sanering en urbanisering

Na deze grote gezondheids crisis werd snel werk gemaakt van de sanering en urbanisering van de stad: waterlopen werden gedempt, rioleringen aangelegd. Smalle straatjes en steegjes verdwenen en maakten plaats voor bredere straten.

En de kapelletjes?

Bij de grote urbanisatie-ingrepen in de stad, zijn er – samen met de beluiken - ook heel wat gebuurtekapelletjes verdwenen. Sommige bewoners namen het kapelletje mee naar de nieuwe wijken waar ze zich gingen vestigen - het kapelletje in de Frans Ackermanstraat is hier een voorbeeld van - anderen bewaarden het thuis, nog andere kapelletjes werden verkocht, aldus E.H. Gabriël Celis. Hij stelt dat er rond 1880 zo'n 400 kapelletjes waren in de stad, waarvan er zo'n 60 tot 75 verdwenen waren in 1910. In dat jaar werd onder zijn impuls de vereniging 'Gent aan Maria' gesticht. Die vzw gaf in 1988 een boek uit waarin honderd Gentse Onze-Lieve-Vrouwe-kapelletjes werden besproken.

Meer weten?

In deze brochure vermelden we enkel de kapelletjes die tijdens de fietstocht of wandeling aan bod komen en die aan de cholera plaag of wateroverlast of de Eerste Wereldoorlog herinneren. Er zijn uiteraard heel wat meer kapelletjes in Gent, verspreid over de hele stad. Elk met hun eigen verhaal.

Voor meer informatie verwijzen we naar de website van de vzw Kapel en Beeld

www.kapelenbeeld.be

WANDELROUTE

1/ REEP 4, Sint-Bavohumaniora

Aan de gevel van de Sint-Bavohumaniora hangt een beeld van Maria met het kind Jezus. Maria is omgeven door een krans van stralen (radiën). Vandaar de naam: Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën. Oorspronkelijk stonden daarbij ook de jaartallen '1854-1954'. In 1854 werd het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria uitgevaardigd door paus Pius IX. Dit betekent dat Maria geboren is zonder erfzonde. Zo is zij waardig om de moeder te worden van Gods zoon.

Honderd jaar later, in 1954, werd dit feit luisterrijk herdacht. Dit kapelletje werd voor deze viering gemaakt door Maurits Witdouck (1928-2014), wiens echtgenote Hendrika Demoen les gaf aan de Sint-Bavohumaniora. Witdouck was toen leraar op het Sint-Lucasinstituut en maakte in hetzelfde jaar 1954 ook een Mariabeeld voor de nieuwe afdeling van de Kunstdrukschool Onze-Lieve Vrouw, in de Schouwegemstraat.

Het Mariajaar 1954 werd plechtig afgesloten op 8 december, de feestdag van de Onbevleete Ontvangenis van Maria. Op die dag zegende de toenmalige Gentse bisschop, Mgr. Karel Callewaert, het beeldje in, onder ruime belangstelling.

Maria wordt hier vereerd als Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën, ook 'van het *Sterrenkransken*' genoemd. Hierbij wordt verwezen naar de beschrijving van de apostel Johannes in het Boek der Openbaringen (Apocalyps): "Er verscheen een groot teken aan de hemel: een vrouw die met de zon bekleed was, de maan onder haar voeten had en een kroon van twaalf sterren droeg".

De naam ter Radiën verwees oorspronkelijk naar een Mariabeeld "op de ra"- een balk in het hoogkoor van de kerk. Dat was het geval in de romaanse Sint-Janskerk (de voorloper van de Sint-Baafskathedraal), waar omstreeks 1200 een broederschap en een gilde werden opgericht *Onze Lieve Vrouw "up de Radiën"*. Toen stond er ook een Mariabeeld op de kerkhofmuur van die Sint-Janskerk. Dat werd vernietigd tijdens de Beeldenstorm. Na de godsdienststroevelen werd op dit plein in 1637 een hardstenen zuil geplaatst met daarop een Mariabeeld, in een krans van '*viertigh couperen radiën*'. Die overleefde de Franse Revolutie niet.

Het beeld in dit kapelletje sluit aan bij die traditie op dit Bisdomplein. Het hangt aan één van de twee herenhuizen uit de achttiende eeuw, die werden gebouwd in opdracht van Govard-Gerard Van Eersel, die toen kanunnik was en later bisschop werd van Gent (1772-1778). Beide huizen zijn beschermd monumenten en maken deel uit van de Sint-Bavohumaniora.

2/ NEDERPOLDER 1-3 (hoek Nederpolder-Zandberg), Hotel Vanden Meersche

---

Dit gevelbeeld werd hier op de hoek geplaatst in 1872. Toen kocht de katholieke industrieel en senator Jean Auguste Casier de Hemptinne dit gebouw, dat toen gekend was als het Hotel Vanden Meersche. De zusters van de kindsheid Jesu namen er hun intrek. In 1892 werden zij er de eigenaars van. Oorspronkelijk vestigden de religieuzen hier een gesticht voor ooglijders; in de twintigste eeuw was het een rusthuis. In 2006 verlieten de laatste zusters dit gebouw, dat jarenlang hun moederklooster was, en gingen in het huidige moederklooster in Oostakker wonen. Het complex werd verkocht aan Michel Moortgat, CEO van brouwerij Duvel Moortgat.

Het beeld stelt Onze-Lieve-Vrouw voor met het kind Jezus in de armen. Jezus maakt met zijn rechterhand een zegenend gebaar en houdt in zijn linkerhand een rijksappel vast, het symbool van de wereld. Hij wordt dus voorgesteld als verlosser van de wereld of *Salvator Mundi*.

Het beeld kan vandaag wel een opknapbeurt gebruiken. Het werd er wellicht in 1872 door de zusters geplaatst, maar het is mogelijk dat er al vroeger in deze nis een Mariabeeld stond. Er zouden oorspronkelijk twee zeskantige kandelaars gehangen hebben, vandaag zijn daarvan enkel de armaturen bewaard. Ze verwijzen naar de traditie van het “zaterdags lichtje”.

Het was een aloude gewoonte om op zaterdag, aan de vooravond van de zondag dus, twee kaarsjes te branden. 1 aan elke kant van een Mariabeeldje. In de negentiende eeuw werden dat twee gaslantaarntjes, later kwam de elektrische verlichting en de LED. Daarom zie je vaak twee lantaarntjes naast een Mariabeeld of kapelletje aan een gevel.

Het gebouw kende een lange geschiedenis en is een beschermd monument sinds 10 juli 1987.

Deze barokke kapel staat op de hoek van de naar haar genoemde Biezekapelstraat. Die naam verwijst naar de heer de Rodoan, heer van Bieze (Beerlegem) en Gents schepenen van de Keure die hier in 1608 aan de gevel van zijn huis een stenen Mariabeeld liet aanbrengen.

Al in de 16de eeuw stond hier een Mariabeeld in een nis. In juli 1633 legde een vrouw voor de schepenen van de Keure van Gent een verklaring af dat zij zowat zestig jaar eerder (dus omstreeks 1573, met andere woorden in de periode van de godsdiensttroebelen) een gewerschot hoorde. Ze begaf zich samen met andere mensen naar het Mariabeeld en zag daar een dode soldaat van de prins van Oranje liggen. De man had blijkbaar - zo vertelden haar enkele omstaanders - geschimpt op het Mariabeeld en ernaar geschoten, waarna de kogel was teruggekaatst en de soldaat gedood had. De vrouw heette Johanna Van Hoorde en was op het moment van haar verklaring 95 jaar oud. Ze had op de wang van het beeld de indruk van de kogel gezien, verklaarde ze. Het is niet duidelijk waarom ze zo lang wachtte om haar verhaal te vertellen.

Dit verhaal werd vervolgens - tot op vandaag - doorverteld en dat stimuleerde de Mariaverering op deze plaats. Zo was hier een halte in de ommeegang van Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën die in de 17de eeuw in ere werd hersteld. Opeenvolgende eigenaars van de woonst bouwden een kapel.

Toen dit huis in 1762 door het grootseminarie in gebruik was genomen, bouwde de seminarie-overheid een grote kapel voor dit beeld. Tijdens de Franse Bezetting (1794-1815) werd het beeld echter weggenomen en de kapel dichtgemetseld. Die toestand zou duren tot begin jaren 1930, vooraleer de kapel hersteld werd door toedoen van de "Vrienden van het Kruis" en de vereniging "Gent aan Maria".

Op 8 december 1931 werd de kapel na grondige restauratie opnieuw ingewijd en vijf jaar later op 8 december 1936 werd het huidige beeld erin geplaatst. Dat beeld werd geschonken door de weduwe van de Gentse toondichter Frans Uyttenhove. Inmiddels was het seminarie naar de Reep verhuisd en hadden de Zusters van Liefde van Jezus en Maria hun intrek genomen in het gebouw, waar in september 1931 het Sint-Bavo-instituut van start ging, zowel de basisschool als de humaniora.

De Zusters van Liefde dragen sindsdien zorg voor het beeld. Zuster Pierre-Joseph uit Eeklo naaide in de jaren 1930 het beeld van Onze-Lieve-Vrouw uit een trouwkleed van een familielid. In 2017 verklaarde zuster Lieve Ghys, die toen al dertig jaar lang de zorg voor het beeld op zich nam, aan een journalist van Het Nieuwsblad dat ze merkte "dat hier vaak zieke mensen komen bidden of mensen die uit het ziekenhuis ontslagen waren, er bloemen komen brengen".

Tijdens recente werken werden aan het bezoekerscentrum van de werd het beeld veiligheidshalve tijdelijk opnieuw weggehaald uit deze kapel. Na de opening van het bezoekerscentrum in maart 2021 keerde het dan terug. Bij deze werkzaamheden werd ook de Regnessestraat opnieuw geopend. Die straat werd afgesloten in 1897 bij de aanleg van het Sint-Baafsplein. Het was in die straat dat het oude vrouwtje zich bevond toen ze het gewerschot hoorde, dat aan deze kapel en dit beeld een wonderbaarlijke reputatie verleende.

4/ BOTERMARKT 2, Sint-Jorishof

Het Sint-Jorishof, of de 'Cour Saint-Georges' staat bekend als het oudste gasthof van Europa, waar heel wat bekende figuren zoals keizer Karel V of Napoleon ooit verbleven. Het was in de middeleeuwen het gildehof van de gilde van de kruisboogschutters. Deze Sint-Jorisgilde was de belangrijkste gilde van de stad. Zij bouwde hier, op de plaats waar de oude lakenhalle stond, haar nieuw gildehuis tussen 1469 en 1477. Niemand minder dan Maria van Bourgondië zou er de eerste steen van hebben gelegd. Hier ondertekende zij ook het "Groot Privilege", na de dood van haar vader Karel de Stoute.

Op 8 mei 1480 plaatste de Sint-Jorisgilde hier een beeld van Onze-Lieve-Vrouw in een nis. Het was van de hand van Willem Huyghe. Zowel tijdens de calvinistische republiek (1577-1584) als tijdens de Franse bezetting (1794-1815) werd het beeld verwijderd. Pas bij de restauratie van het gebouw naar aanleiding van de wereldtentoonstelling die in 1913 in Gent plaatsvond, kwam er opnieuw een Mariabeeld.

Volgens Gabriël Celis, een Gents priester die omstreeks 1940 de kapelletjes en de volksdevotie bestudeerde, zijn dit beeld en dat van het Groot Vleeshuis de twee enige restanten van de gewoonte van gilden om hun gildehuizen te versieren met een beeld van hun patroonheilige of van Onze Lieve Vrouw.

Beiden prijken op dit gebouw: een beeld van Sint-Joris met de draak, vervaardigd door Geo Verbanck en een Mariabeeld gemaakt door Aloïs De Beule. Het gepolychromeerde beeld werd onder een gotisch baldakijn in een hoeknis ter hoogte van de eerste verdieping geplaatst.

Wat je nu ziet is het resultaat van een geslaagde restauratie door kunstenaar Anita Volckaert uit Nazareth in het jaar 2000, toen de gevel gerenoveerd werd. Let op de lantaarn, die het beeld haar oorspronkelijk uitzicht teruggeeft. De huidige lantaarn werd betaald door de Stad Gent, de oorspronkelijke werd door toedoen van de vereniging 'Gent aan Maria' in 1923 geplaatst, in het kader van hun actie voor het zaterdag lichtje.

5/ GROENTENMARKT 5-11, Groot Vleeshuis

Dit gepolychromeerd beeld van Maria bevindt zich in een nis in de noordelijke trapgevel van het Groot Vleeshuis. Het stelt een gekroonde Onze-Lieve-Vrouw voor die in haar rechterhand een inktpot houdt. Op haar linkerarm zit een naakt, gekroond kind Jezus dat met zijn linkerhand naar de inktpot wijst en in zijn rechterhand een ganzenveer vasthoudt.

Al bij de vroeg 15de-eeuwse bouwcampagne was er sprake van de plaatsing van een Mariabeeld. Dat was toen immers de gewoonte bij gildehuizen.

Het oorspronkelijke beeld werd in tijden van godsdiensttroebelen en Franse Revolutie meermaals vervangen. Het huidige beeld dateert van 1870. Het werd in 1935 gerestaureerd, mede door toedoen van de vereniging Gent aan Maria. Naast de nis hangen twee zeskantige lantaarns.

Aan het beeld zijn enkele legenden verbonden, waarvan de kern is dat Maria iemand ter hulp komt die zich in vertrouwen tot haar wendt. Zo zou het beeld hier gekomen zijn uit dankbaarheid van iemand die wou deelnemen aan een Rederijkerswedstrijd, maar geen letter op papier kreeg. Zijn zus riep de hulp van Maria in en de man kreeg de nodige inspiratie voor een mooi gedicht, waarmee hij de wedstrijd won. Een andere legende vertelt dat in de 14de eeuw in Gent een jonge gezelschap van de vleeshouwers wordt aangehouden omdat hij een bebloed mes bij zich draagt. Er is namelijk een moord gepleegd kort daarvoor en zijn uitleg, dat hij aan het werk was en een varken gekeeld heeft, wordt weggewuifd. Hij neemt zijn toevlucht tot Maria en krijgt in zijn droom een verschijning van Maria en Jezus, net zoals die hier afgebeeld staan. Het kind Jezus schrijft enkele woorden op een stuk perkament. Groot is de verbazing van de jonge man als hij 's ochtends in zijn cel een rolletje perkament vindt met een tekst in gouden letters erop. Hij is ongeletterd, maar de baljuw die de tekst leest, laat hem op basis daarvan vrij, zo wil het de legende.

Het Mariabeeld "Onze-Lieve-Vrouw met de inktpot" wordt vermeld in het besluit van 2 september 1943 dat het Groot Vleeshuis als monument beschermt, de Groentenmarkt en omliggende bebouwing zijn een beschermd stadsgezicht.

Zowel het gebouw als het beeld zijn echte eyecatchers in het stadsbeeld. Het gebouw bezoeken kan momenteel niet, er zijn restauratiewerken aan de gang. Maar het beeld kan dagelijks op heel wat belangstelling rekenen.

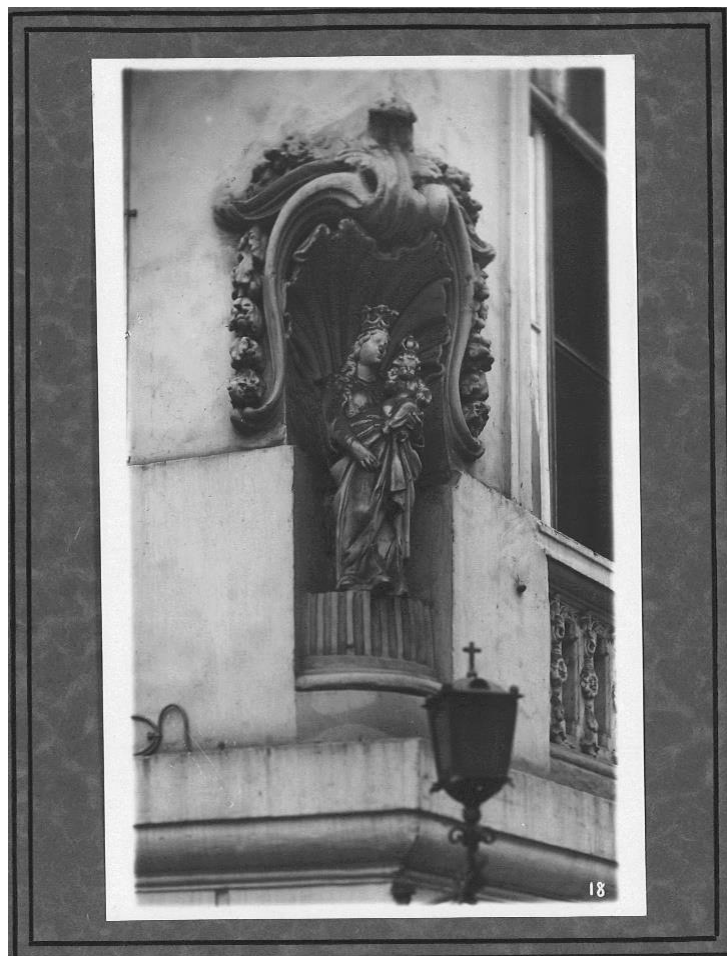
In 1774 werd dit prachtige herenhuis in classicistische stijl opgetrokken. Bij de sloop van het oude huis verdween de kapel met het Mariabeeld die er sinds 1658 zou gehangen hebben. Daarom besliste de bouwheer om op de hoek met de Gruuthuusestraat een nis gedecoreerd met een rocaille (*siermotief gelijkend op rotsvormen*) en festoenen (*versiering met fruit, bladeren en/of bloemen, in de vorm van een slinger*) te voorzien, voor de plaatsing van een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kind.

De gekroonde Maria staat op een gecanneleerd voetstuk en draagt een zwaar gedrapeerde mantel. Op haar linkerarm heeft ze het kind Jezus dat een rijksappel in zijn rechterhand houdt.

In de jaren 1930 plaatste de toenmalige eigenaar een smeedijzeren lamp voor het beeld zodat de wekelijkse verlichting kon worden verzorgd. Vandaag is enkel de armatuur nog aanwezig.

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind, "schelpvormig afgedekt en versierd met festoenen" wordt vermeld in het besluit dat dit herenhuis beschermt als monument (19.12.2014).

Een identiek beeld vinden we op de hoek van de Oude Houtlei en de Schouwvegersstraat.

Dit kapelletje werd aan de gevel van dit huis bevestigd in 2008. Toen zocht de pastoor van de Sint-Michielsparochie een nieuwe thuis voor een kapelletje dat een bewogen geschiedenis kende van telkens opnieuw geplaatst worden en verhuizen.

De heer en mevrouw Jozef Kint- Astrid Vanderschaeven, toenmalige eigenaars van dit huis en actief in de Sint-Michielsparochie, gaven aan die oproep gehoor. Het kapelletje mocht aan hun gevel komen en zij leverden de elektriciteit voor de twee lantaarntjes errond, die altijd brandden. Verschillende buurtbewoonsters waren druk in de weer om het beeldje van nieuwe kleren te voorzien. Zo werd het kleedje van Maria geborduurd door Margriet Moens, een gekende figuur in de Sint-Michielsparochie. Mevrouw Kint gaf één van haar kledingstukken om het te vervaardigen. De kleren die het beeld had gekregen in 1976 waren nog gemaakt door de zusters Arme Klaren van Gent, die zich toen over het beeld ontfermd hadden.

Over de oorsprong van de kapel tast men in het duister. Wellicht werd ze geplaatst om de buurt te beschermen tegen cholera en overstromingen van de Leie. Een document in het Gentse stadsarchief geeft ook geen reden op. Het dateert van 22 april 1834. Buurtbewoners van Ramen, Brouwersstraat, Komijnstraat en Luxemburgstraat vroegen toen aan het stadsbestuur de toelating om aan de gevel van het huis met huisnummer 19 in Ramen een "houten kasken" te mogen plaatsen waarin een Onze-Lieve-Vrouwbeeld met Kind zou geplaatst worden met aan weerszijden een lantaarn om dagelijks kaarsen in te branden. Deze toelating werd op 30 april verleend, op voorwaarde dat het kapelletje goed verankerd zou zijn met ijzeren haken. Toen het huis waaraan deze oorspronkelijke kapel bevestigd was in 1955 verkocht en afgebroken werd, verhuisde de kapel naar het Museum voor Volkskunde (nu het Huis van Alijn). Daar kreeg ze een plaats op de binnenkoer.

Het beeld werd op 8 mei 1955 in een nieuwe, kleinere kapel geplaatst, aan de gevel van het Instituut van de Dames van het Christelijk Onderwijs in de Ramen. Twintig jaar later kocht de Belgische staat deze gebouwen aan om er een Rijksmidschool te vestigen, en zo moest de kapel weer weg. Op 8 september 1976 werd ze opnieuw ingewijd, nadat ze bevestigd werd aan de achtergevel van de polikliniek Rerum Novarum van de Christelijke Mutualiteit in de Brouwersstraat-Blindeken. Toen ook dat complex verdween voor het Reylofproject (2008), vond het kapelletje dan, zoals gezegd, een thuis aan de woning nummer 10.

Op 8 september 2008, het feest van Onze-Lieve-Vrouw geboorte, werd hier een openluchtmis opgedragen waaraan een zeventigtal gelovigen deelnamen. E.H. deken Flor Brondeel wijdde toen dit nieuwe kapelletje in.

Verscholen achter de Burgstraat en het Sint-Elisabethplein ligt dit steegbeluik waar in 1852 een kapelletje werd gehangen tegen de achtermuur. Hier leefden mensen in armoede en slechte hygiënische omstandigheden in de industriële tijd, wat hen vatbaar maakte voor epidemieën zoals cholera. Die woedde hevig in 1849, op twee dagen tijd telde men in het steegje al vijf doden. Het verhaal wil dat een oud vrouwtje in het poortje een Mariabeeldje op een tafel stelde, omdat ze zich herinnerde dat ook haar ouders tijdens de epidemie van 1832 hun toevlucht namen tot Maria. Buren brachten kaarsen en kwamen 's avonds bidden. De wijk bleef gespaard. Uit dankbaarheid werd dit kapelletje opgericht.

Men was hiervoor financiële hulp gaan vragen bij de inwoners van de Burgstraat. Op het originele kapelletje werd vermeld "Onze geboorte aan Maria 1852" met daarboven de letters S(ancta) M(aria) in elkaar vervlochten. De oorspronkelijke kleuren van het kapelletje zijn wit en blauw, zoals het er nu opnieuw bijstaat.

Ongeveer honderd jaar later, in 1947, kocht de familie Mestdagh hier een huis en opende er hun glasramenatelier. Oprichter Albert Mestdagh onderhield zijn leven lang het kapelletje, restaureerde het Mariabeeldje in 1963 en bracht twee lantaarntjes aan met glas-in-lood. De lampjes brandden omdat hij er de elektriciteit voor leverde. Schoondochter Ingrid Meyvaert nam die zorg van hem over. Het atelier Mestdagh is inmiddels naar Merelbeke verhuisd en het steegje wordt nu, zoals vele voormalige beluiken, vooral door jonge mensen bewoond. Eén buurtbewoner houdt momenteel nog het kapelletje in orde en voorziet het van elektriciteit. Het werd zo'n vijf jaar geleden opnieuw geverfd.

Zoals de naam al aangeeft, stond hier in de Middeleeuwen een stadspoort (de Torenpoot), de meest noordelijke poort op de Houtlei, gelegen op de weg naar Brugge. Het was een dubbele poort met binnen- en buitenpoort die zich bevond op de plaats waar de Poel, Oude Houtlei en Ramen samenkomen. Ze werd pas in 1852 volledig ontmanteld.

Het kapelletje in de Turrepoortsteeg is een echt buurtkapelletje van de Oude Houtlei, Poel, Hoogstraat en Penssteeg (zoals de Turrepoortsteeg vroeger heette). Het kwam er op initiatief van de bewoners en werd ingewijd op pinkstermaandag 20 mei 1929, met medewerking van de vereniging 'Gent aan Maria'.

Het steegje kreeg recentelijk nieuwe straatbekleding, in het kader van het steegjesplan van de Stad Gent, dat in 2018 startte met het integraal heraanleggen van tal van stadssteegjes.

Het poortgebouw, waartegen het kapelletje bevestigd is, werd dwars over de steeg gebouwd in 1764 als achterhuis van het pand in de Oude Houtlei 10. Het werd als monument beschermd op 9 juli 1980.

Onder het kapelletje lijken de letters AMSR in elkaar vervlochten. Ze staan voor *Ave Maria Salve Regina*: wees gegroet Maria, wees gegroet koningin. De letters *BVO* naast de H. Moeder Gods betekenen bid voor ons. (Soms vind je ook *OPN*, dat verwijst naar *Ora Pro Nobis*, bid voor ons in het Latijn)

Bemerk de twee lantaarns voor het zaterdag lichtje.

In haar rechterhand draagt Maria een scepter, op haar linkerarm zit het kindje Jezus. Net als zijn moeder is hij gekroond voorgesteld, hij houdt een rijksappel vast en maakt een zegenend gebaar.

Onder de voet van de gekroonde Lievevrouw bevindt zich een slang, symbool voor het kwaad. Dat past bij de voorstelling van Maria als nieuwe Eva: zij verplettert het serpent, daar waar Eva naar de slang luisterde en dus door het kwaad werd overwonnen. Maria overwint het kwaad. Zij keert Eva's naam om tot AVE. Deze woordspeling vinden we al in de hymne Ave Maria Stella, die al voor 750 in Gallië ontstond. In de negentiende eeuw wordt deze voorstelling van Maria als nieuwe Eva weer boven gehaald en wordt haar hulp ingeroepen bij het overwinnen van de "kwalen des tijds". En voor de toenmalige Gentse bisschoppen L.J. Delebeque (1838 tot 1864) en H.F. Bracq (1865-1888) was hun grootste uitdaging het liberalisme.

De Mariadevotie gaat hier terug tot 1513. Toen bestond hier een gildeke of 'gheselscape van onser Vrouwen' en er is sprake van een beeld dat 'rijke kleederen droeg'. Nu staat er een Mariabeeld in steen in een hoeknis van een als monument beschermd woonhuis uit de tweede helft van de 18de eeuw. Het gebouw is opgetrokken in classicistische stijl. Onder een schelpmotief staat een Mariabeeld op een gecanneleerde sokkel. Ze staat op een wolk en draagt het kind Jezus op haar linkerarm. Het kind wijst met zijn rechterhand naar Onze-Lieve-Vrouw en houdt zijn linkerhand op zijn hart. Voor de nis hangt een lantaarn waarop een kroon is weergegeven.

Het beschermingsbesluit van deze woning (26 maart 1990) vermeldt al deze hoeknis met lantaarn en een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kind.

De gelijkenis met het beeld op de hoek van de Drabstraat is treffend.

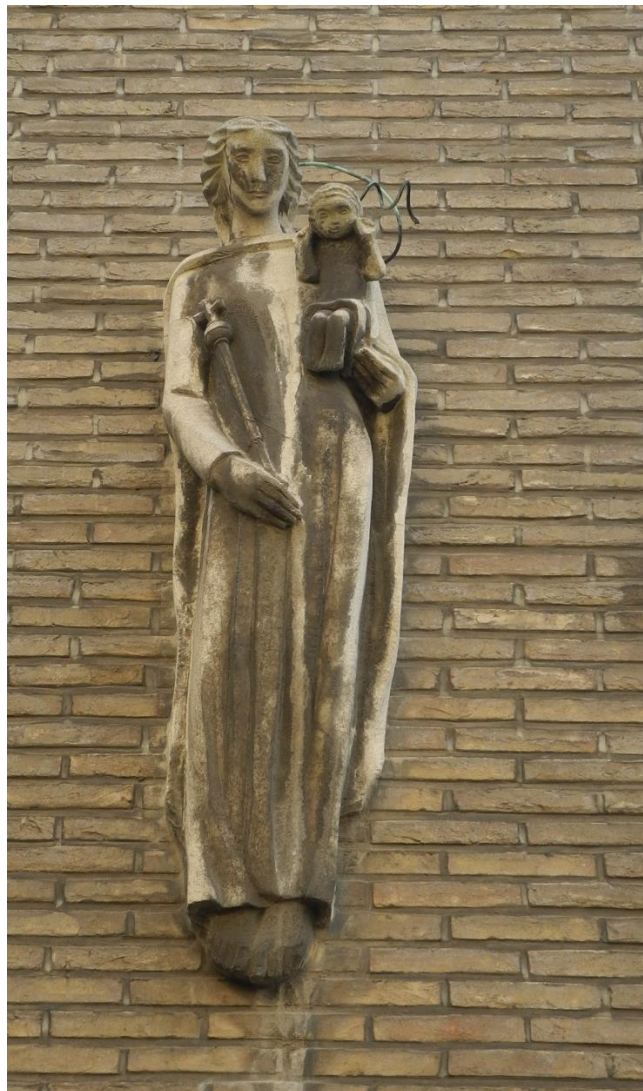
11/ SCHOUWVEGERSSTRAAT Z.N.

Dit stenen beeld is van de hand van kunstenaar Maurits Witdouck, die ook het beeldje van Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën aan de Reep maakte. Dit beeld werd hier geplaatst aan de gevel van wat toen de Kunstdrukschool Onze Lieve Vrouw was en waar Witdouck les gaf. Pater Callewaert, dominicaan, zegende het in in 1954, zoals gezegd een bijzonder Mariaal jaar.

De Kunstdrukschool Onze-Lieve-Vrouw is een afdeling van de Sint-Lucasschool die sinds 1925 gevestigd was aan de Oude Houtlei 48. Vanaf 1926 kon men er studierichtingen volgen in de grafische vormgeving, drukkunst en druktechnieken, handzetten, machinezetten, fotografie en communicatie. In 1954 werd een nieuwe vleugel ingehuldigd in de Schouwvegersstraat, in de gebouwen van de vroegere zaal Parnassus (*daarover verder meer*).

Onze-Lieve-Vrouw draagt een kled en een mantel, heeft een nimbus (*ring van licht*) boven haar hoofd en houdt een scepter in haar rechterhand. Op haar linkerarm draagt ze het kind Jezus dat zijn beide handjes gebald naast zijn gezicht houdt. Ze kijken allebei naar beneden.

12/ WELLINGSTRAAT, Hôtel Verhaegen-Lammens

We staan aan de zijkant van het hôtel Verhaegen-Lammens. Hier hing tot voor een paar jaar een kapel die voor deze buurt een bijzondere betekenis had. De huidige eigenaars, die een antiekzaak en een B&B uitbaten, hebben het kapelletje tijdelijk gedemonteerd tijdens de restauratie van het gebouw. Hopelijk siert het kapelletje snel weer de gevel.

De ontstaansgeschiedenis van dit kapelletje loopt parallel met dat in de Brandstraat: er is sprake van de cholera epidemie van 1832, van een gilde die gesticht wordt en een pestkaars die geofferd wordt aan Onze Lieve Vrouw van de Zoete Nood Gods, vereerd in de kerk van Ekkerghem. De bewoners van de Wellingstraat legden de plechtige gelofte af om jaarlijks zo'n kaars naar de kerk te brengen uit dank voor de bescherming van Onze-Lieve-Vrouw. In de buurt zelf wilden ze een kapelletje plaatsen. Zij spaarden en schooiden en in 1835 hadden zij voldoende geld. Het kapelletje werd plechtig ingewijd.

Het opschrift luidt "Gaat hier toch nooit voorbij – of denkt toch eens aan mij – En zeg op staande voet – Maria, wees gegroet".

In 1910 was één van de eerste activiteiten van de pas opgerichte vereniging 'Gent aan Maria' het luisterrijk vieren van de 75e verjaardag van dit kapelletje. Dat deden ze ook in 1935, bij de honderdste verjaardag. De vereniging schonk toen een nieuwe kapel, de geburen hadden door omhalingen voor de prachtige straatversiering en elektrische verlichting gezorgd. Een processie trok voorbij, er werden pestkaarsen meegedragen en Onze-Lieve-Vrouw werd verheerlijkt als beschermster van de gebuurte.

Over de naam van de straat bestaan diverse meningen. Sommigen verwijzen naar de besmettelijke ziektes pest en cholera, die hier ernstig huis hielden en die aan de basis liggen van de kapelletjes die hier worden opgericht. Anderen leggen de link met een grote brand die hier in 1567 woedde. In zijn 'Gids voor Oud Gent' wijst G. DESEIJN erop dat de naam ouder is en misschien wel verwijst naar de smeltoven voor edele metalen die hoorde bij het Posternehof, dat in de veertiende eeuw door graaf Lodewijk van Male tot lusthof werd verbouwd.

Hoe het ook zij, deze straat is de bakermat van één van de oudste kapelletjesvieringen in de stad. Dat was een gebruik om op 15 augustus een altaar te timmeren en dat te versieren met bloemen en kaarsen. Het altaar werd opgesteld vóór het gevelbeeld, de gevel zelf werd bekleed met wimpels en papieren guirlandes. Het beeld werd uit het kapelletje gehaald en op het altaar geplaatst. 's Avonds kwamen de vrome bewoners van de buurt er samen om te bidden en te zingen.

Het buurtkapelletje op nummer 3 werd in 1934 aan de gevel van de Sint Antoniuskring aangebracht. Het wordt eveneens in verband gebracht met de pestepidemie in de wijk Poortakker in 1321, want het zou eerst gehangen hebben aan het huis van de vrouw die destijds het initiatief nam om Maria's hulp in te roepen tegen deze besmettelijke ziekte.

Wellicht was dat het huis met nummer 20, want in het Stadsarchief Gent is een document bewaard uit oktober 1833 waarin aan de heer Theodorus Metsers, deken van de buurt en wonende in de Brandstraat nummer 20, de toelating werd gegeven om aan de gevel van zijn huis, op 3 meter boven de grond en vast te maken met 'kloek ijzerwerk', een houten kapelletje te hangen met daarin een Mariabeeldje - en dit op zijn kosten.

Het kapelletje werd in 1987 gerestaureerd door toedoen van 'Gent aan Maria' en op 30 mei 1988 ingezegend met een viering.

De kapel was al meermaals het mikpunt van vandalen. De Sint-Antoniuskring heeft een paar keer beschadigingen op eigen kosten hersteld, hoewel ze geen eigenaar is van het kapelletje. Wie dat wel is, is zeer moeilijk te achterhalen, omdat het een buurtkapel betreft.

In de meimaand komen schoolkinderen hier bloemen plaatsen.

De Sint-Antoniusring in de Brandstraat is een vrijwilligersorganisatie die instaat voor minderbedeelden door hen sociaal en administratieve bijstand te geven, met voedsel- en kledijbedeling. Ze huist in het vroegere franciscanenklooster, dat voordien het klooster was van de zusters clarissen-urbanisten.

Het besluit dat hun klooster, de Derde Ordekapel en de Sint-Antoniusring beschermt (9 april 2008) vermeldt: "Deze poort wordt in het straatbeeld gemarkeerd door een opmerkelijk grote beglaasde houten gevelkapel met een opvallende vormgeving rijk uitgewerkt in neoclassicistische stijl. Het bevat een gestoffeerd beeld van Onze-Lieve-Vrouw, volgens mondelinge overlevering een oud processiebeeld."

Op nummer 26 is er een gedenkplaat. We zien een oud vrouwtje geknield voor een Mariabeeldje. Het opschrift luidt: "In 't jaar 1321 is deze buurt verwoest geweest door de pest. Niemand overblijvende dan eene Spaansche vrouw, door een bijzondere eerbied tot Maria. Oppericht door de buurt der Brandstraat. P. Metser; J. Roelandt; J. Rottiers, 1857"

Twee zware kwalen die Gent teisterden, worden vermeld: de middeleeuwse pest en de cholera in de 19de eeuw. Het verhaal over die ene vrouw die bij de pest gespaard bleef lag aan de basis van de jaarlijkse traditie om een bedevaart te doen naar Onze Lieve Vrouw ter Rive, die vereerd wordt in de Onze-Lieve-Vrouw Sint-Pieterskerk op het Sint Pietersplein. Dat gebeurde tijdens de novene rond 15 augustus en daarbij werd een pestkaars geofferd. Bij deze jaarlijkse bedevaart die bij goed weer te voet en bij guur weer met rijtuigen werd afgelegd, ging een oud vrouwtje mee, in een ouderwets kleed. Jarenlang, tot 1970, bestond hier een bloeiende gebuurtegilde die deze traditie in ere hield, het kapelletje onderhield en de feestelijkheden ter gelegenheid van de Kapellekensviering organiseerde.

Het beeld op deze hoek ziet er onderkomen uit. Het verwijst evenwel naar een prachtig marmeren Mariabeeld dat zich momenteel in het Sint-Barbaracollege in de Savaanstraat bevindt. Het was voor dit beeld dat het lied “Liefde gaf u duizend namen” werd gecomponeerd. Benieuwd naar die geschiedenis?

Het zit zo. Aan het uiteinde van het Ingelandgat en de Struifstraat bevond zich het Hof van Posteerne, in de 14de eeuw gebouwd voor Lodewijk van Male en sinds lange tijd gebruikt als verblijfplaats voor de graven van Vlaanderen. Toen de Bourgondiërs zich meer in het Prinsenhof dan hier ophielden, kwam dit Hof van Posteerne in handen van religieuze orden. Eerst de cisterciënserzusters van Oost-Eeklo die door de godsdienstoorlogen in de 16de eeuw uit hun abdij verdreven waren. Later, in 1823, de jezuïeten. Zij vergrootten de bestaande kerk in barokke stijl. Die kerk werd ingewijd in 1844.

In datzelfde jaar 1844 schonk Mevrouw d’Hane-Steenhuyze - de Potter een groot marmeren Mariabeeld (2,75 m hoog en maar liefst 3000 kg zwaar), vervaardigd door J.B. De Cuyper aan de kerk. Dat beeld werd op 9 mei 1860 plechtig gekroond, gepaard met indrukwekkende feesten. Het was de tweede keer in België en de eerste keer in Vlaanderen dat een kroning van een Mariabeeld plaatsvond. De kroon in zilver en goud en edelstenen was geschonken door een leerling van het Sint-Barbaracollege, Joris Vander bruggen, die overleed op 30 april 1859. Op zijn sterfbed kreeg hij de toelating van zijn ouders om zijn spaarcenten hieraan te besteden. Zijn zusje schonk de kroon voor het kindje Jezus.

Op 9 mei 1861, ter gelegenheid van de eerste verjaardag van de plechtige kroning, overhandigden de Notabelen van Gent, tijdens een audiëntie een verzoekschrift aan de Gentse bisschop Mgr. Delebeque om het gekroonde beeld “Notre Dame de Flandre’ te mogen noemen. Tot dan was er sprake van ‘Notre Dame aux Jésuites’, naar de plaats waar het beeld zich bevond.

In 1892 kreeg de naam “Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen” een officieel kerkelijk statuut.

In 1910 werd het gouden jubelfeest van de kroning van het beeld luisterrijk gevierd. Het was bij die gelegenheid dat de paters jezuïeten hier op de hoek dit Mariabeeld lieten plaatsen. Ter gelegenheid van 50 jaar kroning werd ook een ‘prijskamp’ voor een Mariaal lied uitgeschreven. Het lied “Liefde gaf u duizend namen” kwam als winnaar uit de bus. Priester-dichter August Cuppens schreef de tekst, Lodewijk De Vocht componeerde de muziek.

Toen in 1956 de jezuïetenresidentie aan de Posteernestraat werd opgeheven, verhuisde het marmeren beeld uit de kerk mee met de paters naar het Sint-Barbaracollege in de Savaanstraat.

15/ ZWARTEZUSTERSSTRAAT 27, Onze-Lieve-Vrouw van Fatima

De ronde hoektorentjes omheen het Sint-Lucasinstituut zijn een begrip in Gent. In 1949 werd hierin een kapelletje geplaatst met een beeld erin van Onze-Lieve-Vrouw van Fatima. In Fatima (Portugal) verscheen Onze-Lieve-Vrouw aan drie zienertjes in oktober 1917, ten midden van het wapengekletter van de Eerste Wereldoorlog.

Dertig jaar later, na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, maakte het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Fatima een tocht door Europa. In november 1947 kwam het aan in het bisdom Gent. Op 8 november was er om 19 uur een optocht van aan de Dampoort tot aan de Sint-Baafskathedraal. De beiaardier speelde Marialieder en op de beiaard in het Belfort.

Dit kapelletje herinnert hieraan. Het kwam twee jaar later tot stand en werd op zondag 11 september 1949 plechtig ingewijd door pastoor-deken Beyls. Het werd een echt feest. De beelden van de buurtkapelletjes in de buurt werden mee in processie gedragen met het beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Fatima.

Het beeld in witte zandsteen is een ontwerp van beeldhouwer Sapijn. Het ontwerp van de kapel was van architect Langaskens, prof aan het Hoger Instituut Sint-Lucas. De koperen kapel werd bekroond met een kruis en de letters *AMR (Ave Maria Regina)* en vervaardigd door de firma R. François en zonen. Kunstsmid Hofman werkte er ook aan mee. Het oorspronkelijke glasraam met als opschrift: "Langs deze weg zet gene voet of zeg Maria wees gegroet", is verdwenen.

Tegenover de kapel werd een café naar OLV van Fatima genoemd. Dat werd in 2015 door een zware brand vernield. Eigenaar Tijn Vermeersch heeft toen gebeden tot Onze-Lieve-Vrouw van Fatima. Momenteel heeft hij een nieuwe zaak met dezelfde naam en heeft hij ook samen met enkele studenten van Sint-Lucas het vervallen kapelletje gerestaureerd in 2023.

Tsjeven, sossen en liberalen in deze wijk

In de straatjes die de Oude Houtlei verbinden met de Holstraat, zoals de Brandstraat en de Wellingstraat, zijn nog tal van bescheiden weverswoningen uit de 16de tot de 18de eeuw bewaard gebleven. Lange tijd waren ze de enige bebouwde straten in een landelijke omgeving. In de 19de eeuw, de tijd van de industrialisatie, telden ze veel beluiken. De wijk huisvestte zowel arbeiders in ellendige woonomstandigheden als industriëlen in burgerhuizen.

Die laatsten gingen in schouwburgzaal Parnassus, oorspronkelijk een feestzaal voor de Rederijkerskamer De Fontaine, graag toneel en variétévoorstellingen bijwonen. Eens de opera aan de Kouter werd gebouwd, verplaatste hun uitgangleven zich daarheen. En zaal Parnassus werd de plaats waar meetings werden georganiseerd.

In deze arbeidersbuurt vond het socialisme veel ingang. Zo kwam in 1882 Louise Michel, vurige verdedigster van de Parijse Commune hier een voordracht geven. Die werd vertaald door Edward Anseele. Twee uur voor de aanvang, zat zaal Parnassus al stampvol en stonden rijen arbeiders tot in de Schouwvegersstraat.

De naam Parnassus leeft nu verder in een sociaal restaurant, dat gevestigd is in het vroegere Franciscanerklooster.

In deze wijk waren overigens ook tal van kloosters. Er ontstonden dan ook katholieke organisaties. Zo richtten de jezuïeten hier in de 19de eeuw hun Mariacongregaties op, waarvan één zelfs speciaal voor jongeren in fabrieken.

Het was ook in deze wijk dat Pauline Gonthyn, echtgenote van de katholieke textielindustriële Joseph de Hemptinne, voor vrouwenoproer zorgde. De Gazette van Gent berichtte hierover. In het kerkje van Poortakker in de Oude Houtlei hielden Gentse vrouwen destijds sermoenen. Zo ook in september 1856. Het onderwerp was: Hoe kan je met 14 stuivers daags in een werkmansgezin ordentelijk leven? Vervang de koffie door een aftreksel van kruiden, maak soep van water, een koevoet en wat roggebrood, was het advies van Pauline. Wellicht heeft ze vanuit haar visie op liefdadigheid zelf niet begrepen waarom de arbeidersvrouwen hier zo boos over waren. Het Gentse lied *Koevoet es beter dan boulli* legde de grote verontwaardiging vast en werd gezongen op carnaval 1857. Karel Waeri en na hem Walter De Buck lieten het later de Gentenaars uit volle borst meezingen.

Het was eveneens in deze de wijk dat de spotnaam 'tsjeven' ontstond. Op de hoek van de Wellingstraat en de Holstraat was de Sint-Jozefskring was gevestigd. Hun leden werden door de Gentse dichter Napoleon Destanberg spottend "tsjeven" genoemd, een verbastering van de naam Jozef. Het waren leden van de Sint-Jozefskring (de latere burgerkring) in de Wellingstraat die de vereniging 'Gent aan Maria' oprichtten.

De vereniging 'Gent aan Maria'

Dat die vereniging net in deze wijk is ontstaan, is geen toeval. Ze werd opgericht op 12 maart 1910 met als doel "de O.-L.-Vrouwkapellekens die nog bestaan, te herstellen en de versiering te vernieuwen; terug het branden van het zaterdagskeerske in voege te brengen, en de *kapellekensviering* van half oogst weer te doen bloeien in de volkswijken".

Als eerste activiteiten van deze organisatie worden de viering van 75 jaar kapel in de Wellingstraat vermeld en ook de *kapellekensviering* in het Sint Jozeflokaal op 15 augustus 1910. Toen werd in de tuin van de Maatschappij Sint Jozef een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes ingehuldigd. Het werd geplaatst in een daartoe gemaakte grot en verlicht door maar liefst 600 elektrische lampjes.

'Kapel en Beeld'

In diezelfde context werd in 1925 de vereniging 'Kapel en Beeld' opgericht, met als doel kapellen toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en aan de heiligen van de Rooms-Katholieke Kerk op te richten, te onderhouden en te herstellen en hierover ook te publiceren. Als werkgebied werd niet enkel de stad Gent genoemd, maar ook heel België en zelfs daarbuiten.

De vereniging is ook vandaag nog actief.

FIETSROUTE

1/ REEP 4, Sint-Bavohumaniora

Aan de gevel van de Sint-Bavohumaniora hangt een beeld van Maria met het kind Jezus. Maria is omgeven door een krans van stralen (radiën). Vandaar de naam: Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën. Oorspronkelijk stonden daarbij ook de jaartallen '1854-1954'. In 1854 werd het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria uitgevaardigd door paus Pius IX. Dit betekent dat Maria geboren is zonder erfzonde. Zo is zij waardig om de moeder te worden van Gods zoon.

Honderd jaar later, in 1954, werd dit feit luisterrijk herdacht. Dit kapelletje werd voor deze viering gemaakt door Maurits Witdouck (1928-2014), wiens echtgenote Hendrika Demoen les gaf aan de Sint-Bavohumaniora. Witdouck was toen leraar op het Sint-Lucasinstituut en maakte in hetzelfde jaar 1954 ook een Mariabeeld voor de nieuwe afdeling van de Kunstdrukschool Onze-Lieve Vrouw, in de Schouwegemstraat.

Het Mariajaar 1954 werd plechtig afgesloten op 8 december, de feestdag van de Onbevleete Ontvangenis van Maria. Op die dag zegende de toenmalige Gentse bisschop, Mgr. Karel Callewaert, het beeldje in, onder ruime belangstelling.

Maria wordt hier vereerd als Onze-Lieve-Vrouw ter Radiën, ook 'van het *Sterrenkransken*' genoemd. Hierbij wordt verwezen naar de beschrijving van de apostel Johannes in het Boek der Openbaringen (Apocalyps): "Er verscheen een groot teken aan de hemel: een vrouw die met de zon bekleed was, de maan onder haar voeten had en een kroon van twaalf sterren droeg".

De naam ter Radiën verwees oorspronkelijk naar een Mariabeeld "op de ra" - een balk in het hoogkoor van de kerk. Dat was het geval in de romaanse Sint-Janskerk (de voorloper van de Sint-Baafskathedraal), waar omstreeks 1200 een broederschap en een gilde werden opgericht *Onze Lieve Vrouw "up de Radiën"*. Toen stond er ook een Mariabeeld op de kerkhofmuur van die Sint-Janskerk. Dat werd vernietigd tijdens de Beeldenstorm. Na de godsdienststroebeelen werd op dit plein in 1637 een hardstenen zuil geplaatst met daarop een Mariabeeld, in een krans van 'viertigh couperen radiën'. Die overleefde de Franse Revolutie niet.

Het beeld in dit kapelletje sluit aan bij die traditie op dit Bisdomplein. Het hangt aan één van de twee herenhuizen uit de achttiende eeuw, die werden gebouwd in opdracht van Govard-Gerard Van Eersel, die toen kanunnik was en later bisschop werd van Gent (1772-1778). Beide huizen zijn beschermde monumenten en maken deel uit van de Sint-Bavohumaniora.

2/ FRANS ACKERMANSTRAAT 9

Naar verluidt werd in deze buurt een gevelkapelletje opgericht nadat een Onze-Lieve-Vrouwbeeld, bij de overstroming van de Schelde in 1755, zou zijn aangespoeld. Dit wordt door G. Celis gesitueerd 'bij het Veer' (wellicht het huidige Veermanplein aan het zwembad Van Eyck).

De buurtbewoners stelden het beeldje op op de plaats van de ramp en kwamen er bidden om gespaard te blijven van waterellende. Hun gebeden werden verhoord en uit dank kreeg het beeldje een mooie kapel.

De Frans Ackermanstraat is in 1881 getrokken samen met een aantal andere straten in de dichtbevolkte buurt Overschelde. Bij die sanering verdwenen smalle straatjes en steegjes zoals de Veerstraat, de Krommen Essche en de Kelderstraat om plaats te maken voor bredere straten. Tegelijk sneuvelden heel wat arbeidershuisjes en beluiken. Toen hier in 1880 huizen werden afgebroken, werd een nieuwe kapel gemaakt voor het beeld en in de Frans Ackermanstraat geplaatst. Het jaartal 1755 op de sokkel verwijst naar de oorsprong van het beeld. Voor het Mariabeeld met het kind Jezus vormen een vaas met kunstbloemen, twee elektrische kandelaars en twee glazen stolpen het decor.

3/ PIETER DE KEYSERESTRAAT 2

Deze houten muurkapel met een gepolychromeerd beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kind hangt op de hoek van de toenmalige Mortier- en Doornstraat. Ze dateert van 1869 en werd vernieuwd in 1937. Toen werd het huisje gesloopt waaraan het oorspronkelijke kapelletje bevestigd was. Dat werd hier geplaatst door de buurtbewoners als bescherming tegen cholera, nadat de vijfde en zwaarste cholera-epidemie in 1866 veel slachtoffers had geëist in deze wijk.

De wijk Nieuwbrug, aan twee kanten begrensd door de Nederschelde, was een kwetsbaar gebied voor uitbraak van epidemieën. Door de snelle industrialisering en de enorme bevolkingstoename in de 19de eeuw waren de waterlopen zwaar vervuild. Er bestond nog geen drinkwatervoorziening en ook geen rioleringsnetwerk.

De bewoners hebben het kapelletje altijd goed onderhouden en op 15 augustus (Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart) was er een jaarlijkse viering. Aan het kapelletje hing een offerblok. Met het geld werd gezorgd voor een 'zaterdag lichtje'.

Het was een aloude gewoonte om op zaterdag, aan de vooravond van de zondag dus, twee kaarsjes te branden - één aan elke kant van een Mariabeeldje. In de 19de eeuw werden dat twee gaslantaarntjes, later kwam de elektrische verlichting en de LED. Daarom zie je vaak twee lantaarntjes naast een Mariabeeld of kapelletje aan een gevel.

4/ ZILVERENBERG 1 (Sint-Lievenscollege)

Deze straatnaam heeft wellicht te maken met Goswin Zilverberg die omstreeks 1330 woonde op de hoek van de St.-Jacobsnieuwstraat en de Oude Beestenmarkt. In de gevel van zijn woonst was een nis met een O.L.-Vrouwbeeld, de O.L.-Vrouw van de Zilverberg, hoogstwaarschijnlijk naar hem genoemd. Zij was de patrones van de plaatselijke havenarbeiders.

Dit houten gevelkapelletje is toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Genade van Pellevoisin. Pellevoisin is een gemeente in het departement Indre in Frankrijk waar Onze-Lieve-Vrouw van Genade vereerd wordt. Tot vandaag is het een bedevaartsoord.

Uit dankbaarheid dat in de Eerste Wereldoorlog niemand van de buurt aan het front gesneuveld was, nam de gebuurtedekenij het initiatief om een kapel op te richten. Ze werd op 15 augustus 1924 ingehuldigd.

Onze-Lieve-Vrouw van Genade draagt een wit kled en wordt bekroond door een nimbus met het opschrift Mater Misericordiae (moeder van barmhartigheid). Het kapelletje was vroeger bevestigd aan de voorgevel van het hoekhuis. Het was voorzien van verlichting en vooraan stonden twee vazen met bloemen. Toen deze gevel werd ontleisterd, werd de muurkapel aan de zijgevel gehangen. Hierdoor valt ze minder op en is ze veel van haar uitstraling verloren.

5/ SINT-JANSDREEF 23 (Oliestraatje)

Deze kapel stond oorspronkelijk in de wijk “Het Nieuwpoortje”. Dat was een zeer arme en ongezonde wijk nabij Sint-Jacobskerk en de Waterwijk. Deze dichtbevolkte buurt was vooral door de aanwezigheid van verschillende grachten, een broeihaard van de cholera-bacterie.

Toen cholera dan in 1832 voor het eerst in Gent uitbrak, viel hier het eerste slachtoffer, op 26 mei 1832. Het was een inwoner van het Oliestraatje.

De buurtbewoners stelden hun vertrouwen in Onze-Lieve-Vrouw en beloofden een kapelletje op te richten zodra de ziekte was geweken. Kort daarna, op 9 september 1832, werd in het “Achterstraatje” een kapel met Mariabeeld ingewijd. Hierover werd in de krant bericht. Het kapelletje herinnert dus zeker aan de cholera-epidemie van toen. De reden waarom het jaartal 1850 op het kapelletje staat, konden we niet achterhalen. Mogelijks werd het toen gerenoveerd.

Na de sanering van de wijk “Het Nieuwpoortje” in 1894 en de bouw van het hoekpand in 1897 werd de neoclassicistische kapel verplaatst en ingebouwd in de afgeschuinde hoektravee. Onze-Lieve-Vrouw heeft een scepter in haar ene hand en op haar linkerarm draagt ze het kind Jezus. Vooraan knielen twee engelen. Twee sierlijke lantaarns flankeren de gevelkapel.

6/ OUDEVEST 1

Dit straatje loopt parallel met de Leie en ligt in de voormalige Waterwijk, die in 1213 bij de middeleeuwse stad werd ingelijfd. De naam verwijst naar de vestingen die de oostelijke watergrens van de stad verdedigden.

Er bestaat enige twijfel over de datering van dit kapelletje. Het werd vermoedelijk geplaatst tijdens de cholera-epidemie van 1832 die zich ook hier zeer snel verspreidde. Het kapelletje hangt nog op zijn oorspronkelijke plaats en kreeg intussen al verschillende opknapbeurten, de laatste keer in 1987. De kast werd vernieuwd naar een plan van architect Oscar Van de Sompele. Ook het beeld werd vernieuwd. Op 25 maart 1988 werd het opgeknapte kapelletje ingezegend door de pastoor van de Sint-Jacobskerk.

De gekroonde Onze-Lieve-Vrouw draagt een wit kleding met gouden leliemotieven, ook het kindje Jezus (omgevallen) is in het wit gekleed. Twee engelen flankeren het beeld.

Naast de sierlijke houten kast zijn eenvoudige lantaarns bevestigd. Ze vervangen de oorspronkelijke lantaarns die veel decoratiever waren.

Boven de ingang van het klooster van Sint-Jan de Deo staat in een rondboogvormige muurnis een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met het kind Jezus aan haar voeten en boven haar hoofd God en de Heilige Geest (duif) tussen wolken met putti. Dit beeld is een kopie, om veiligheidsredenen wordt het origineel bewaard in het museum van de neuropsychiatrische kliniek Sint-Jan de Deo.

Het klooster van de Derde Orde van Sint-Franciscus werd hier gesticht in 1456. De broeders waren belast met de verzorging van zieken en krankzinnigen. Na de plunderingen tijdens de 16de-eeuwse godsdienststoebelen werd het complex verkocht aan de contemplatieve kartuizers. Geleidelijk werd het klooster heropgebouwd. Na de opheffing van de orde door keizer Jozef II werd het klooster in 1797 als nationaal goed verkocht en vanaf 1800 bracht Lieven Bauwens er de eerste mechanische katoenspinnerij in onder. In deze woelige periode zou het beeld in veiligheid zijn gebracht en in 1835 tijdens de cholera-epidemie tegen de gevel van een huis in de Kartuizerlaan zijn gehangen. Het huis werd gesloopt in 1905 en de muurnis kreeg een plaats tegen de gevel van het klooster van Sint-Jan de Deo.

Onder de voet Maria bevindt zich een slang, symbool voor het kwaad. Dat past bij de voorstelling van Maria als nieuwe Eva die in de negentiende eeuw opnieuw 'in' was: zij verplettert het serpent, daar waar Eva naar de slang luisterde en dus door het kwaad werd overwonnen. Maria overwint het kwaad. Zij keert Eva's naam om tot AVE. Het kind Jezus heeft een rijksappel in de hand.

Aan de gevel van de oude vleugel van de voormalige abdij van Terhaegen, nu het klooster van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria, hangt deze mooie gevelkapel. De cisterciënzerinnen van de Heilige Maagd lieten hier in het begin van de 17de eeuw een klooster bouwen. Van het oorspronkelijke klooster rest enkel deze vleugel.

De neoclassicistische muurkapel dateert van 1866 en zou boven de poort van het klooster hebben gehangen. De Zusters van Liefde van Jezus en Maria lieten de kapel plaatsen als bescherming van de hele buurt tegen epidemieën. In 1931 werd ze naar hier verplaatst om plaats te maken voor een nieuw Mariabeeld ontworpen door beeldhouwer J. De Visscher. Dit maakt deel uit van een architecturaal ensemble in art-decostijl.

De houten geprofileerde kast heeft een smeedijzeren boog met bovenaan de letter M erin verwerkt. Onze-Lieve-Vrouw draagt het kind Jezus dat een paternoster vasthoudt. Maria staat op een wereldbol en vertrappt een slang: de voorstelling als nieuwe Eva. De kapel wordt geflankeerd door mooie lantaarns en is binnenin voorzien van verlichting.

Boven de inkomdeur van de kloostergebouwen van de Zusters van Liefde in de Molenaarsstraat bevindt zich een Onze-Lieve-Vrouwbeeld. Het beeld is een ontwerp van beeldhouwer J. De Visscher en werd hier in 1931 geplaatst. Al sinds 1866 zou zich op deze locatie een Mariabeeld bevonden hebben. Het beeld is op de borstwering geplaatst van een loggia onder een rondboog. Doordat achteraf schrijnwerk geplaatst werd in deze rondboog is een deel van de architecturale vormgeving verloren gegaan.

Het beeld is in blauwe hardsteen gemaakt en staat op een zeshoekige sokkel. De Onze-Lieve-Vrouw is gekroond en draagt een kleed en sluier. Op de linkerarm draagt ze het kind Jezus dat met de rechterhand een zegenend gebaar maakt en met de linkerhand een rijksappel vasthoudt. Dat is de voorstelling van Jezus als Verlosser van de wereld (*Salvator Mundi*), die door zijn kruisdood de wereld verlost heeft van de erfzonde.

9/ LIEVEKAAI 13

De Lievekaai ligt aan het Lievekanaal dat in de tweede helft van de 13de eeuw gegraven werd om voor de binnenscheepvaart een rechtstreekse verbinding te creëren met het Zwin. Tot ver in de 18de eeuw was de Lievekaai een levendige handelsplaats waar ook goederen werden gelost. De losplaats raakte in onbruik toen die activiteiten naar de Coupure verhuisden. Sindsdien is hier weinig veranderd. De brede kaai werd beplant met treurwilgen en is nu een plek waar het rustig toeven is.

Tussen de vensters van de eerste verdieping van het huis nr. 13 hangt een sobere houten kast met een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes. Ze draagt een wit kleed met blauwe toetsen. De achtergrond van de kast is ook blauw geschilderd. De combinatie wit en blauw is kenmerkend voor de voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw. Het beeld werd hier in 1901 geplaatst ter gelegenheid van de herstelling van de buurtedekenij.

Een brede ingang leidt naar het pleinbeluik De Konijnenpijp. Het werd gebouwd in 1860 en volledig gerenoveerd in 1989. De 47 bestaande woningen werden verbouwd tot 27 wooneenheden. Met zijn prachtig aangelegde binnentuin is het Goudensterhof een oase van rust in de drukke Brugsepoortwijk.

In de 19de eeuw was deze buurt sterk geïndustrialiseerd. Verschillende fabrieken vestigden zich in de nabijheid van het kanaal Gent-Brugge-Oostende. Het constructieatelier Phoenix en de textiel fabriek La Lys trokken veel arbeiders aan die gehuisvest werden in de talrijke beluiken in de wijk. In 1866 zorgde een zware cholera-epidemie ervoor dat de meest kwetsbare bewoners hun heil zochten bij Onze-Lieve-Vrouw en een gevelkapelletje oprichtten.

Maria draagt het kind Jezus op haar arm. De rijkversierde houten kast van de kapel heeft zoals gebruikelijk een blauwe achtergrond. Voorts is de kast versierd met drie glazen stolpen, twee vazen en twee kandelaars. Ze wordt verlicht door twee mooie lantaarns.

Het pleinbeluik van de Phoenixstraat of de koer Vercruysse is een van de best bewaarde en meest authentieke beluiken van Gent. De naam verwijst naar de grootgrondbezitter Vercruysse die op Roygem (Rooigem) woonde en in 1828 eigenaar was van het beluik. Het beluik telt 38 arbeidershuisjes die in verschillende bouwfases tot stand kwamen. De oudste woningen dateren van 1841.

De oorspronkelijke muurkapel van 1866 met een rijkgedecoreerde kast hing tegen de gevel van een van de beluikhuisjes links op het plein. Deze huisjes werden gesloopt en vervangen. Het Mariabeeld kreeg een nieuwe kast en werd tegen de zijgevel van een huisje aan de overkant van het plein gehangen.

De initiatiefnemer was kanunnik Isidore Boddaert (1840-1897), bezieler van het jongenspatronaat op de Sint-Jan- Baptistparochie. Samen met alle jongens van het patronaat timmerde, schilderde en plaatste hij deze kapel. Hij schonk zelf het beeld. Om in het onderhoud en de versiering te voorzien, stichtte hij een buurtgilde.

Onze-Lieve-Vrouw draagt een wit kleed onder een blauwe mantel en heeft het kind Jezus op haar linkerarm. Aan haar voeten staan twee vazen met bloemen en drie kaarsen. Onder de kapel zijn een lantaarn en twee trapeziumvormige sierelementen in de gevel vastgemaakt.

Kijk zeker ook even naar de spitsboogkapel, ingebouwd in de huisgevel van nr. 77. De kapel huisvest een beeld van Maria met het kind Jezus en twee engelenfiguren. Op het voetstuk van het Mariabeeldje staat het jaartal 1834. Vermoedelijk werd de kapel geplaatst na de cholera-epidemie in 1832, door arbeiders die zich hier in de buurt van de "Phoenixfabriek" hadden gevestigd. Het beeld werd in 1866 vernieuwd. Deze vernieuwde gevelniskapel is vastgesteld bouwkundig erfgoed.

Achter de lange blinde muur van de Theresianenstraat ligt het klooster van de ongeschoeide karmelietessen of theresianen. Tot 2007 was het klooster bewoond door deze contemplatieve orde die de strenge regel van de Heilige Theresia van Avila volgt. Boven de ingang van het klooster is een nis uitgespaard met daarin een 17de -eeuws beeld van Maria met het kind Jezus. Het beeld werd geplaatst bij de bouw van de kloosterkapel in 1664. Aan het einde van de 18de eeuw werd de kloostergemeenschap opgeheven en het beeld werd in veiligheid gebracht. Bij de terugkeer van de zusters werd het Mariabeeld aan de gemeenschap teruggegeven. Tot 1912 stond het in het kloosterpand opgesteld. Op vraag van de buurtbewoners werd het opnieuw in de nis boven de kloosterpoort geplaatst. De nis wordt verlicht door een lantaarn en is om veiligheidsredenen afgedekt met een glasplaat.

Verscholen achter de Burgstraat en het Sint-Elisabethplein ligt dit steegbeluik waar in 1852 een kapelletje werd gehangen tegen de achtermuur. Hier leefden mensen in armoede en slechte hygiënische omstandigheden in de industriële tijd, wat hen vatbaar maakte voor epidemieën zoals cholera. Die woedde hevig in 1849, op twee dagen tijd telde men in het steegje al vijf doden. Het verhaal wil dat een oud vrouwtje in het poortje een Mariabeeldje op een tafel stelde, omdat ze zich herinnerde dat ook haar ouders tijdens de epidemie van 1832 hun toevlucht namen tot Maria. Buren brachten kaarsen en kwamen 's avonds bidden. De wijk bleef gespaard. Uit dankbaarheid werd dit kapelletje opgericht.

Men was hiervoor financiële hulp gaan vragen bij de inwoners van de Burgstraat. Op het originele kapelletje werd vermeld "Onze gemeente aan Maria 1852" met daarboven de letters S(ancta) M(aria) in elkaar vervlochten. De oorspronkelijke kleuren van het kapelletje zijn wit en blauw, zoals het er nu opnieuw bijstaat.

Ongeveer honderd jaar later, in 1947, kocht de familie Mestdagh hier een huis en opende er hun glasramenatelier. Oprichter Albert Mestdagh onderhield zijn leven lang het kapelletje, restaureerde het Mariabeeldje in 1963 en bracht twee lantaarntjes aan met glas-in-lood. De lampjes brandden omdat hij er de elektriciteit voor leverde. Schoondochter Ingrid Meyvaert nam die zorg van hem over. Het atelier Mestdagh is inmiddels naar Merelbeke verhuisd en het steegje wordt nu, zoals vele voormalige beluiken, vooral door jonge mensen bewoond. Eén buurtbewoner houdt momenteel nog het kapelletje in orde en voorziet het van elektriciteit. Het werd zo'n vijf jaar geleden opnieuw geverfd.

'Kapel en Beeld'

In 1925 werd de vereniging 'Kapel en Beeld' opgericht, met als doel om kapellen toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en aan de heiligen van de Rooms-Katholieke Kerk op te richten, te onderhouden en te herstellen en hierover ook te publiceren. Als werkgebied werd niet enkel de stad Gent genoemd, maar ook heel België en zelfs daarbuiten.

De vereniging is ook vandaag nog actief.

Meer informatie vind je op www.kapelenbeeld.be

Herkomst foto's en prentbriefkaarten

Kapel & Beeld, Archief Zusters van Liefde van Jezus en Maria, Beeldbank Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg Stad Gent, Beeldbank Stad Gent, Stadsarchief De Zwarte Doos